MINISTERRÅDSFÖRSLAG

Nordiska ministerrådet

Ved Stranden 18
DK-1061 Köpenhamn K

Tel +45 3396 0200
Fax +45 3396 0202
www.norden.org

15 oktober 2012
11-01631-28

NORDENS REGIONER VISER VEI: EN REGIONALT BÆREKRAFTIG VELFERDSUTVIKLING, BÆREKRAFTIG ARKTIS OG GRØNN VEKST

Nordisk samarbeidsprogram for regional utvikling og planlegging 2013-2016

SAMMENDRAG

De nordiske ministre med ansvar for regional utvikling og planlegging legger med dette fram sitt samarbeidsprogram for 2013-2016.

Det nordiske samarbeidet skal gi økt faglig kunnskap og inspirere til videreutvikling av regionalpolitiske perspektiver og tiltak. De nordiske regionalministre inviterer samarbeidsministrene, andre relevante nordiske sektorer samt nasjonale og internasjonale institusjoner til et felles løft for å

- **bidra til en regionalt bærekraftig velferdsutvikling**
- **fremme en bærekraftig regional utvikling i Arktis**
- **stimulere til grønn vekst i alle regioner**

Regionalsektoren vil i programperioden:

- Skape en felles plattform for oppbygging av kunnskap om de velferdsutfordringene som vil oppstå som følge av demografiske endringer. Det skal gjennomføres et større nordisk program der målsettingen er at lokale og regionale myndigheter utvikler innovative løsninger for å håndtere utfordringer som oppstår som følge av den demografiske utviklingen. De gode eksemplene skal formidles og diskuteres, og de skal danne grunnlag for videreutvikling av politikk og forvaltning på statlig, regionalt og lokalt nivå.
- Ta initiativ til en tematisk bred og dyptpløyende studie av den framtidige utviklingen i Arktis, i form av scenarier eller framtidsbilder. Målet er å bringe Nordisk Ministerråds samarbeidsprogram for Arktis videre ved å samle, bearbeide og analysere eksisterende informasjon, inkludere perspektiver fra øvrige initiativ innen Norden og Europa, vurdere ulike forutsetninger for framtidig utvikling i området og tegne perspektivrike framtidsbilder. Dette vil bidra vesentlig til videreutvikling av den politiske debatten og gi den faglige kunnskapen større tyngde og et mer helhetlig preg.
- Bidra til vekst i næringsliv og sysselsetting innenfor grønne næringer. Det er behov for mer kunnskap om forutsetningene for miljørettet entreprenørskap og innovasjon. Det skal prøves ut nye tiltak for å fremme grønn innovasjon regionalt og lokalt. Gode eksempler skal diskuteres og spres til andre områder.
- Utvikle eksempler på bæredyktige bymønstre som kan fungere som modeller for ulike typer regioner i Norden og som samtidig kan inspirere andre land i Europa.

Ministerrådet for næring-, energi- og regionalpolitikk (MR-NER) er det øverste samarbeidsorganet innenfor det nordiske regionalpolitiske samarbeidet. Ministrene tar de strategiske beslutningene om innretningen på samarbeidet. Møtet mellom de nordiske regionalministrene gir muligheter for interessante politiske diskusjoner og er en arena for å utvikle nye samarbeidsinitiativ. Samarbeidet gjennomføres av Embetsmannskomiteen for regionalpolitikk (EK-R) i nært samarbeid med Nordisk Ministerråds sekretariat.

Praktisk grenseoverskridende arbeid har alltid stått sentralt i det nordiske samarbeidet. **NORA** (Nordisk Atlantsamarbeid) og **Vestnordenfondet** gjennomfører utviklingstiltak i det vestnordiske området. I programperioden vil Vestnordenfondets virksomhet bli analysert med tanke på økt ressursutnyttelse. I de øvrige grenseområdene har kommuner og regioner etablert **grensekomiteer** som arbeider med utviklingstiltak over landegrensene. Grensekomiteene utgjør den institusjonelle infrastrukturen for det lokale samarbeidet, og mottar derfor økonomisk støtte fra Nordisk Ministerråd. Det vil bli utarbeidet nye kriterier for tildeling av slik støtte.

Nordregio er en institusjon under Ministerrådet som utvikler og formidler relevant kunnskap overfor myndigheter innen regional utvikling og planlegging i Norden.

Nordregio får ansvaret for å planlegge og gjennomføre tiltak innenfor de tre innsatsområdene ut fra et mandat gitt av EK-R. Nordregio disponerer størstedelen av embetsmannskomiteens prosjektmidler og er en faglig rådgiver som leverer innspill og konkrete prosjektforslag til EK-R. Nordisk Ministerråd ønsker at Nordregio fokuserer enda sterkere på policy-relevant kunnskapsproduksjon og formidling. En videreutvikling av rollen som sekretariat, rådgiver og formidler overfor EK-R vil bidra til dette.

De økonomiske ressursene som stilles til rådighet for det nordiske regionalpolitiske samarbeidet vil bli prioritert til gjennomføringen av dette programmet. Programmet er ambisiøst, og Ministerrådet vil søke samarbeid med andre for å få det gjennomført i hele sin bredde. Regionalministrene ønsker å bidra til et godt samarbeid mellom fagsektorene i NMR, nasjonale myndigheter og regionale og lokale aktører.

1. DET REGIONALE NORDEN SKAL VISE GODE LØSNINGER PÅ NORDISKE OG EUROPEISKE UTFORDRINGER

De nordiske ministre med ansvar for regional utvikling og planlegging legger med dette fram sitt samarbeidsprogram for 2013-2016. Programmet viser prioriteringen av de nordiske fellesressursene. Samarbeidet fokuserer på temaer av politisk interesse i de enkelte landene, innenfor regionalsektoren så vel som for det nordiske samarbeidet. Samarbeidsprogrammet inneholder satsingsområder som også EU har på sin dagsorden.

Alle nordiske land har overordnede regionalpolitiske mål om å bidra til velferdsutvikling og økonomisk vekst ved å utnytte potensialet i alle deler av landet. Regional politikk og planlegging skal bidra til en bærekraftig utvikling i byer og landsbygdsområder. Det nordiske samarbeidet innen regional politikk og planlegging tar utgangspunkt i disse nasjonale overordnede målsettingene.

Det grunnleggende utgangspunktet for programmet er at mange politiske tiltak må bygge på en forståelse av lokale og regionale forutsetninger. Lokal og regional kunnskap og handlekraft må kombineres med nasjonale sektorers myndighet og handlingsrom for å prøve ut nye løsninger på felles utfordringer. Derfor vil de nordiske regionalministre med dette programmet invitere samarbeidsministrene, andre relevante nordiske sektorer samt nasjonale og internasjonale institusjoner til et felles løft for å

- bidra til en regionalt bærekraftig velferdsutvikling
- fremme en bærekraftig regional utvikling i Arktis
- stimulere til grønn vekst i alle regioner

Det overordnede målet for samarbeidsprogrammet er at sentrale, regionale og lokale myndigheter i Norden skal bli inspirert av gode eksempler innenfor de tre satsingsområdene. Nye løsningsmodeller skal gi økt faglig kunnskap og inspirere til formidling og diskusjon av modellene som grunnlag for videreutvikling av regionalpolitiske perspektiver og tiltak. På minst ett av disse områdene skal vi i Norden ha inspirert andre europeiske land til nytenkning om felles utfordringer.

Gjennom dette samarbeidsprogrammet legger regionalsektoren opp til at det meste av midler, administrative ressurser og politisk oppmerksomhet skal konsentreres om disse tre satsingsområdene.

2. REGIONALPOLITISK SAMARBEID GIR NORDISK NYTTE

Forutsetningene for å nå målene og ambisjonene som er nevnt overfor er likeartede i de nordiske landene – i alle fall sammenliknet med mange andre europeiske land og regioner. Derfor har også landene, gjennom arbeidet innenfor Nordisk Ministerråd, over mange år samarbeidet om utveksling av erfaringer, oppbygging av felles kunnskapsgrunnlag og reduserte grensehindre.

Samarbeidet er konsentrert om to typer aktiviteter:

- samarbeid over grensene
- felles kunnskapsutvikling og erfaringsutveksling

Det grenseregionale samarbeidet er et viktig redskap for å skape fungerende regioner på tvers av statsgrensene i Norden, og slik forsøke å veie opp for ulempen grenseområder ofte opplever ved å være perifere regioner i sitt eget

land. Samtidig skaper forskjeller i nasjonale regelverk hindre for mobilitet på tvers av statsgrensene, både for arbeidstakere og næringsdrivende.

Grensekomiteene har i flere år arbeidet med hverdagsintegrasjon i form av prosjekter som legger til rette for kulturelt, sosialt og økonomisk samarbeid. Nordisk Ministerråd har tatt en viktig rolle i arbeidet med å redusere de formelle grensehindre som skapes av ulike regelverk. Grensekomiteene i Norden bidrar til dette arbeidet, samtidig som de har en viktig rolle i arbeidet med de uformelle og opplevde grensehindringene, for eksempel kulturelle og språklige ulikheter.

Gjennom flere år har regionalsektoren arbeidet systematisk med komparative analyser der nordiske land og regioner sammenliknes med hverandre, og med regioner i øvrige Europa, blant annet gjennom arbeid i Nordregio. Det er gjennomført felles forskningsprosjekter for å øke kunnskapen om forutsetningene for regional utvikling og planlegging. De nordiske landene har i fellesskap arbeidet for å styrke våre interesser overfor EUs regionalpolitikk og konkurransepolitikk.

Erfaringsutveksling, kunnskapsoppbygging og grenseregional utvikling er relevant og viktig for både de nordiske landenes og EUs regionalpolitikk. Nedenfor følger noen eksempler:

- *Nordisk grenseregionalt samarbeid ga grunnlaget for Interreg i Norden:* Grenseregionalt samarbeid ble en del av NMR sin virksomhet fra begynnelsen av 70-tallet. Dette samarbeidet var igjen grunnlaget for at de nordiske landene effektivt kunne utnytte Interreg-midlene da disse ble tilgjengelige etter Finlands og Sveriges medlemskap i 1995. Resultatet ble en mangedobling av ressursene for grenseregionalt samarbeid, der også Færøyene, Grønland, Island og Norge er med.

- *Felles forståelse og samordning ga nytt mål i EUs regionalpolitikk:* Under forhandlingene mellom EU og Finland, Norge og Sverige i 1994 ble det klart at Norden på den ene siden fokuserte på perifere og spredtbygde regioner, mens EU på den andre siden var opptatt av økonomisk tilbakeliggende regioner basert på lav BNP og høy arbeidsløshet. De nordiske landene fant felles posisjoner i forhandlingene ut fra gode relasjoner og en samlet forståelse og kunnskap om landenes regionalpolitikk. Dette bidro sterkt til etableringen av mål 6 basert på befolkningstettheten i regionene, og som senere har sikret Finland og Sverige flere milliarder kroner fra EU til regional utvikling. Under forhandlinger ble også regelverket for statsstøtte endret, slik at lav befolkningstetthet ble tatt inn som et eget kriterium.

- *Nordisk-skotsk samarbeid ga utviklingsprogrammet for Nordlig Periferi:* I 1994 fant de nordiske landene (gjennom NMR) og Skottland ut at de hadde flere felles strategiske interesser i forhold til EU, og et godt politikkutviklingssamarbeid ble innledet. Det enkeltresultatet som fikk størst betydning, var etableringen av programmet Nordlig Periferi. Dette programmet har gitt over 50 mill NOK pr. år til utviklingsprosjekter i Finland, Færøyene, Grønland, Irland, Island, Nord-Irland, Norge, Skottland og Sverige.

- *Nordisk statistikk og analyser har bidratt til at spredtbygde regioner nå er nevnt i EU-traktaten:* Nordregio har over lang tid utviklet statistikk og analyser som har gitt grunnlag for å sammenlikne utviklingen i regioner og kommuner i Norden, og etter hvert også i Europa. Dette arbeidet har gitt et faktabasert og kvalitetssikret argumentasjonsgrunnlag i flere sammenhenger. Ett eksempel er at man har sikret seg oppmerksomhet om de nordlige regionene i Norden, noe som igjen har bidratt til at spredtbygde regioner nå er nevnt i EU-traktaten som en type område det skal tas særlige hensyn til.

- *Grenseregionene har redusert grensebarrierer:* Å redusere de problemene som en grense mellom to land skaper, krever langsiktig innsats. I forbindelse med etableringen av Øresundsbroen arbeidet Øresundskomiteen fram en grundig og omfattende oversikt over ca. 90 grensehindre, som igjen ble lagt til grunn for de to landenes arbeid for å legge til rette for befolkning og næringsliv. Flere grenseregioner har over lang tid arbeidet for nye transportløsninger på tvers av landegrensene. Eksempler på dette er tog- og flyforbindelser mellom Sverige og Norge og fergeforbindelsen mellom Vasa og Umeå. Grensedatabasen StatNord og tilgjengelighetsdatabasen Pin Point Norden er utviklet som viktige verktøy for grensehinderarbeidet.

3. SATSINGSOMRÅDER FOR NORDISK REGIONALPOLITISK SAMARBEID 2013-2016

Nedenfor omtales kjernen i dette strategiprogrammet. På grunnlag av nasjonale og nordiske prioriteringer er det identifisert tre områder som det vil være spesielt nyttig å samarbeide om på nordisk nivå.

3.1. REGIONALT BÆREKRAFTIG VELFERDSUTVIKLING

Et viktig element i nordiske lands regionalpolitikk er å bidra til at alle regioner har tilgang til arbeid, utdanning og velferdstjenester. De nordiske landenes regionalpolitiske myndigheter har oppmerksomhet på utfordringer som kan kreve en ekstra, eller en annen type, innsats for å sikre gode levekår i alle deler av landet.

Framover er det grunn til å vente at de regionalpolitiske elementene i velferdspolitikken igjen blir viktigere. Årsaken er blant annet at de fleste nordiske land står overfor betydelige demografiske utfordringer:

- Stagnasjon eller delvis reduksjon i arbeidsstyrken. De yngre generasjonene er ikke tallmessig store nok til fullt ut å erstatte de generasjonene som forlater arbeidsmarkedet.
- Sterk økning i antallet eldre over 65 år. I løpet av de neste 30 årene vil en oppleve en vekst i denne aldersgruppen på 50-100 % i alle nordiske land.
- Etterkrigstidens sentralisering av befolkningen har medført betydelige forskjeller i befolkningsstrukturen mellom de voksende byområdene og den tynt befolkede landsbygda. Dette fører til nye regionale ubalanser i tilgang til og behov for arbeidskraft.

Utfordringenes karakter og omfang varierer i og mellom land. Utfordringene er spesielt store og komplekse i mange av Nordens perifere regioner og lokalsamfunn. Dette er ofte samfunn med flere demografiske utfordringer samtidig. Eksempelvis kan sterk økning i antallet eldre bare i beskjeden grad møtes med omsorgsinnsats fra egen arbeidskraft. Det er nødvendig med tilflytting av arbeidskraft og kompetanse fra andre områder. Samtidig sliter en rekke områder med å være tilstrekkelig attraktive for innflyttere. Tynt befolkede områder har også utfordringer knyttet til å levere kvalitativt gode og lett tilgjengelige tjenester på grunn av blant annet lange avstander og høye transportkostnader. Også det private næringslivet vil kunne oppleve mangel på arbeidskraft med relevant kompetanse.

Flere regioner har mangel på arbeidskraft og arbeidsledighet samtidig, på grunn av dårlig samstemming av tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft. En må derfor arbeide for mer fleksible arbeidsmarkeder gjennom tiltak for hurtig omskolering, bedrede pendlingsmuligheter, styrkede incentiver for eldre til å fortsette i jobb samt reduksjon av bindinger til tradisjonelle kjønnsroller i yrkesvalg.

Økt konsentrasjon av befolkningen til byer skaper både sosiale og miljømessige utfordringer, samtidig som innovasjon i byene kan bidra til vekst også i andre deler av landet. Den demografiske utviklingen viser behovet for å analysere byer og distrikter som kompletterer hverandre og fungerer som sammenhengende regioner.

I de siste årene har innflytting fra utlandet bidratt til å fylle behovet for arbeidskraft og kompetanse i privat og offentlig virksomhet. I gjennomsnitt har de nordiske landene hatt en nettoinnvandring på 5,1 pr 1000 innbyggere i perioden 2006-2010. Store deler av Sverige og Norge samt Åland har en nettoinnvandring vesentlig større enn dette, mens Danmark og særlig Finland har en beskjeden nettoinnvandring. Færøyene, Grønland og enkelte

kommuner på Island har relativt sett den høyeste netto utvandringen i Norden. Arbeidsinnvandring vil kunne bidra til å fylle det økende behovet for arbeidskraft med relevant kompetanse. Det ligger et potensial i å kvalifisere ny arbeidskraft til yrker der behovet er særlig stort.

Kombinasjonen av en stadig mindre andel av befolkningen i arbeidsstyrken og en stadig økende andel av befolkningen med behov for omsorgstjenester, vil skape utfordringer for de nordiske landene. Og dette blir spesielt tydelig i periferiregionene. Utviklingen får en påtakelig regional dimensjon, som vil kreve nye løsninger. Gjennom det nordiske samarbeidet vil vi utveksle kunnskap og erfaringer om måter å møte disse utfordringene på.

Strategi: Innovative løsninger for lokal og regional velferdsutvikling
De demografiske utfordringene krever innsats innenfor en rekke forskjellige politikkområder; økonomisk politikk, nærings- og arbeidsmarkedspolitikk, utdanningspolitikk og velferdspolitikk i bred forstand. Innsatsen bør være samordnet på tvers av sektorer og mellom forvaltningsnivåer.

Regionalsektoren i NMR vil skape en felles nordisk plattform for kunnskapsoppbygging, som en arena for erfaringsutveksling omkring de utfordringer og muligheter som oppstår gjennom den demografiske utviklingen. Regionalsektoren vil utvikle et større nordisk program der målsettingen er at lokale og regionale myndigheter utvikler innovative løsninger for å håndtere utfordringer og utnytte muligheter som oppstår som følge av demografiske endringer. De gode eksemplene skal med støtte fra kunnskapsplattformen formidles og diskuteres, og de skal danne grunnlag for videreutvikling av politikk og forvaltning på statlig, regionalt og lokalt nivå i de nordiske landene.

Prosjekter som blir iverksatt i dette programmet, skal bidra til å utnytte potensialet for videre utvikling av offentlige og private tjenester, lokalsamfunns attraktivitet og mobilisering av arbeidskraft. Prosjektene skal støtte opp om:

- Økt innovasjon i de tjenesteytende virksomhetene: Ny teknologi, ny organisering, nye arbeidsmåter.
- Økt innflytting og bedre inkludering: Utvikle attraktive lokalsamfunn som kvalifiserer, rekrutterer og beholder arbeidskraft med relevant kompetanse for offentlig og privat virksomhet.
- Sterkere mobilisering av egen arbeidskraft: Flere i arbeid, høyere stillingsprosenter og mer kompetanseutvikling.
- Mer samarbeid med private: Mobilisere ressurser i organisasjoner og hos enkeltpersoner.
- Nye produkter og tjenester: Økt innovasjon for å skape produkter og tjenester tilpasset bestemte brukergrupper av offentlige velferdstjenester.

Erkjennelsen av at behovene varierer innen og mellom ulike typer regioner og lokalsamfunn er en viktig forutsetning for gode resultater.

I det nordiske regionalpolitiske samarbeidet har Nordregio kommet langt i å beskrive og analysere den demografiske utviklingen. Det er utarbeidet en håndbok om hvordan lokalt og regionalt nivå kan bidra til å løse utfordringene som følge av den demografiske utviklingen. Håndboken skal nå utvides til å omfatte gode eksempler på løsninger som igjen skal formidles og diskuteres i regioner og lokalsamfunn.

3.2 BÆREKRAFTIG REGIONAL UTVIKLING I ARKTIS

Hovedmålet for Nordisk Ministerråds samarbeidsprogram for Arktis 2012-2013 er å realisere en bærekraftig utvikling for befolkningen i Arktis med utgangspunkt i de utfordringer som globaliseringen og klimaforandringene

gir. I programmet pekes det på at klimaendringene på den ene siden kan innebære at tradisjonelle levemåter, bosettingsmønstre, næringsstruktur og natur kan gå tapt. På den andre siden kan klimaendringene bety nye nærings- og utviklingsmuligheter, eksempelvis innen olje-, gass- og mineralutvinning.

Arktis er et gigantisk geografisk område som mange land og organisasjoner ser potensialer i. Det gjelder selvfølgelig først og fremst de landene som utgjør Arktisk råd, dvs. Norden, USA, Canada og Russland. Disse åtte landene har alle utviklet sine arktiske strategier. EU har sin egen nordområdestrategi og er blitt stadig mer aktiv i nordområdene. Også de nordøst-asiatiske landene Kina, Japan og Sør-Korea har allerede investert i det arktiske området.

Interessen er delvis knyttet til forventninger om vesentlig mer effektive transportløsninger gjennom Nordøstpassasjen. Sommeren 2011 ble passasjen brukt av bulkskip. Prognoser tyder på at den isfrie perioden vil øke i årene som kommer, og at stadig flere skip vil anvende denne reiseruten. Økt trafikk gjennom Nordøstpassasjen gir også nye muligheter for steder som er velegnet for havneutbygging. Samtidig vil Nordøstpassasjen som transportåre være usikker og forbundet med miljøutfordringer, og det er åpenbare behov for effektive beredskapsløsninger.

I løpet av de ti siste årene har temperaturene i Arktis steget dobbelt så raskt som det globale gjennomsnittet. Isdekket sommerstid er redusert med ca. en tredel sammenliknet med gjennomsnittet for perioden 1980-2000. Over 40 % av den årlige globale havnivåstigningen skyldes nå nedsmelting av Grønlandsisen og breene i Arktis. Varmere klima, endringer i nedbørsintensitet (tørrere eller våtere, avhengig av område) og forurensning kan også påvirke naturens tåleevne i de arktiske områdene.

I et næringsutviklingsperspektiv er det samtidig både store muligheter og alvorlige miljøutfordringer:

- Fiskeri og havbruk: Det arktiske området utgjør en av verdens største fiskeriområder, og videre utnyttelse forutsetter en bærekraftig ressursforvaltning. Samtidig er det muligheter for å utnytte nye arter.
- Olje og gass: Det er antatt at den arktiske kontinentalsokkelen skjuler 13 % av verdens samlede oljereserver og omkring 30 % av naturgassreservene. Barentshavet og Øst-Grønland er de to nærmeste områdene i eller i tilknytning til Norden. Samtidig krever utnyttelse av ressursene omfattende kunnskap om miljøkonsekvenser og tiltak for å redusere farene.
- Mineralnæringene: Det er regnet med sterk vekst i verdensmarkedene for mineraler til industrien og til helseformål. Det er nye, store prosjekter innenfor malm- og mineralutvinning i nordlige deler av Finland, Norge og Sverige. Samtidig er slik utvinning svært arealkrevende og det er miljøutfordringer knyttet til bruk av natur, forurensning og avfall. Malm- og mineralutvinning gir også økte muligheter for transportnæringer og servicetjenester både på land og til sjøs, samtidig som det kreves videre utbygging av havner. I dag regnes infrastrukturen som en flaskehals for utnytting av ressursene på Nordkalotten.
- Reiseliv: En økende andel av verdens turister ser seg selv som utforskere mer enn vanlige turister. Disse vil kunne oppleve store utfordringer og gleder i Arktis. Med åpning av Nordøstpassasjen vil cruiseturismen kunne vokse betydelig. Samtidig kreves det reguleringer for å redusere negative konsekvenser for natur og miljø, og beredskapen må skjerpes vesentlig.

Strategi: Utvikle framtidsbilder for bærekraftig regional utvikling i Arktis

Det er behov for mer kunnskap og bedre begrunnede oppfatninger om framtiden for å kunne utvikle handlingsprogrammer og tiltak.

Regionalsektoren i NMR vilta initiativ til en tematisk bred og dyptpløyende studie av den framtidige utviklingen i Arktis, i form av scenarioer eller framtidsbilder. Målet er å bringe Nordisk Ministerråds samarbeidsprogram for Arktis videre ved å samle, bearbeide og analysere eksisterende informasjon, vurdere ulike forutsetninger for framtidig utvikling i området og tegne perspektivrike framtidsbilder. Dette vil bidra vesentlig til videreutvikling av den politiske debatten og gi den faglige kunnskapen større tyngde og et mer helhetlig preg.

Framtidsbildene bør inneholde analyser der teknologiske, økonomiske, sosiale, kulturelle og miljømessige perspektiver blir sett i sammenheng, og der regionale forutsetninger for og konsekvenser av utnyttelse av ressurser står sentralt. Dette vil gi et godt grunnlag for utforming av konkrete programmer og tiltak på regionalt, nasjonalt, nordisk og europeisk nivå.

Regionalsektoren kan mobilisere statistiske data, regionale analyser og solid forståelse av regional samfunnsutvikling generelt og i Arktis spesielt. Som grunnlag for framtidsbildene har regionalsektoren allerede utarbeidet mye relevant materiale. Her kan eksempelvis nevnes Nordregios rapport "Megatrends" og OECD-rapporten for NORA. Nå ønsker vi å bruke nordiske og nasjonale studier til å utforme mer helhetlige framtidsbilder.

3.3 GRØNN VEKST I ALLE REGIONER

Det er et overordnet mål i europeiske og nordiske grønn vekst-satsinger å gjenreise veksten etter finanskrisen, samtidig som en skal ivareta hensynet til den globale klima- og miljøutviklingen. Investeringer og innovasjon skal fremme typer av vekst som gir ny verdiskaping og en mer bærekraftig økonomisk utvikling generelt. En er spesielt opptatt av å stimulere utviklingen av miljørettet næringsutvikling innen alle bransjer, inkludert energiproduksjon. Arbeidet for å fremme grønn vekst er samtidig et viktig ledd i arbeidet med å nå miljø-, klima- og regionalpolitiske mål.

Tiltak innen regionalpolitikk og planlegging utgjør viktige bidrag til ovennevnte mål. Innenfor regional politikk og planlegging er det to perspektiver som har vært – og bør være – sentrale i det nordiske samarbeidet:

- fremme grønn innovasjon og entreprenørskap i alle regioner
- utvikle gode modeller for bærekraftige byregioner

Også innenfor dette området er hovedformålet å utvikle, formidle, diskutere, iverksette og etterprøve gode eksempler som kan gi innspill til fornyelse av politisk tenkning og tiltak. Satsingsområdet er dessuten relevant innenfor eksisterende prioriteringer i EU og sannsynligvis også i prioriteringene innenfor EUs strukturfond i perioden 2014-2020.

Det grunnleggende perspektivet er at forutsetningene for ulike typer grønn vekst vil variere sterkt mellom ulike regioner. Regionalsektoren vil arbeide for å identifisere ulike regioners potensialer for å bidra til klima-, energi- og miljømål. Gjennom regionalt og lokalt tilpasset politikk skal potensialet utnyttes best mulig. Regionalsektoren ønsker å gjennomføre aktivitetene i dette satsingsområdet i nært samarbeid med næringssektoren og energisektoren i Nordisk Ministerråd.

Strategi: Fremme grønn innovasjon og entreprenørskap i alle regioner

Studier referert til i rapporten fra de nordiske statsministrenes arbeidsgruppe for grønn vekst viser muligheter for å skape 1,4 millioner nye arbeidsplasser i Europa – forutsatt at en når målsettingen om 20 % andel fornybar energi i 2020. Norden har noen viktige fortrinn når det gjelder teknologisk innovasjon

for grønne løsninger. Landene har allerede høy kompetanse på grønn teknologi, blant annet takket være systematisk satsing på miljø og bærekraftig utvikling over mange år.

Regionalsektoren i NMRs mål er å bidra til en vekst i grønt næringsliv og sysselsetting der både kvinner og menn deltar. Det er behov for mer kunnskap om forutsetningene for miljørettet entreprenørskap og innovasjon. Det skal prøves ut nye virkemidler og tiltak for å fremme grønn innovasjon regionalt og lokalt. Gode eksempler skal diskuteres og spres til andre områder. For å oppnå dette vil det bli tatt initiativ til mer systematisk læring og kunnskapsoverføring.

Det er viktig å ha et regionalt perspektiv, da ressursene er regionalt ulikt fordelt og fornybar energi må produseres lokalt, og av og til også forbrukes lokalt. Regioner og kommuner er tettere på forbrukere og virksomheter. De kan derfor bedre enn statlige og europeiske myndigheter omsette politikken i praksis. Dessuten er lokale og regionale myndigheter involvert i plan- og beslutningsprosesser.

En OECD-analyse viser at tynt befolkede områder har potensial for grønn vekst. Det gjelder særlig innen fornybar energi i form av vindkraft og biomasse. Andre eksempler er utvikling av grønn turisme og miljøvennlig matvareproduksjon. Samtidig må en ta hensyn til at for eksempel satsing på fornybar energi kan komme i konflikt med mål om uberørt natur og mål om å legge til rette for utvikling av reiselivet.

Strategi: Utvikle gode modeller for bærekraftige byregioner
Det er grunn til å vente at høye fødselstall og innflytting fra utlandet fortsatt vil skape befolkningsvekst i de nordiske storbyene, og at denne utviklingen vil legge press på infrastruktur og arealanvendelse. Planløsninger for å møte disse utfordringene må avspeile at en ser næringsutvikling, fysisk planlegging og miljø- og klimahensyn i sammenheng. Det er også nødvendig å se utvikling av byer og kommuner innenfor pendlingsavstand i sammenheng for å utvikle bærekraftige bymønstre. Dermed må også miljøeffektive transportløsninger og utvikling av energivennlige transportformer vurderes nærmere. Særlig storbyer er svært komplekse regioner. Miljø, økonomisk utvikling og sosiale utfordringer må ses i et helhetlig perspektiv, og det krever bedre planprosesser og mer kunnskap.

Regionalsektoren i NMRs mål er å bidra til utvikling av planleggingsverktøy for byer i utvikling, der næringsutvikling, fysisk planlegging samt klima- og miljøhensyn ses i sammenheng. Videre skal det utvikles eksempler på bæredyktige bymønstre som kan være gode modeller for ulike typer regioner i Norden og som samtidig kan inspirere andre land i Europa.

I utviklingen av slike modeller er det flere viktige problemstillinger som må avklares: Hvordan legge til rette for utvikling og vekst i byregionene under forutsetning av overordnede mål om bærekraft og klimahensyn? Og hvordan bidra til næringsutvikling og vekst i byregionene uten at de bruker mer areal, energi og andre ressurser enn nødvendig?

De nordiske land har mange av de samme utfordringene og ganske like plan- og forvaltningssystemer. Nordisk Ministerråd vil derfor videreføre den kunnskapsutvikling og erfaringsutveksling som er påbegynt i regi av arbeidsgruppen om nordiske byregioner og Nordregio. I dette arbeidet ønsker regionalsektoren også innspill fra det uformelle nettverket av planmyndigheter i de nordiske landene og fra relevante aktiviteter hos andre nordiske aktører.

4 AKTØRER I SAMARBEIDET

Det regionalpolitiske samarbeidet gjennomføres av nordiske beslutningsorganer og institusjoner, av grenseregionene og et stort antall organisasjoner over hele Norden.

4.1 MINISTERRÅDET – ARENA FOR POLITISKE DISKUSJONER OG SAMARBEIDSINITIATIV

Regionalministrene inngår i et ministerråd sammen med energiministrene og næringsministrene (MR-NER). Ministrene møtes vanligvis en gang pr. år.

Regionalministrene tar de strategiske beslutningene om innretningen på det nordiske regionalpolitiske samarbeidet. Møtet mellom de nordiske regionalministrene gir muligheter for interessante politiske diskusjoner og er en arena for å ta nye samarbeidsinitiativ.

4.2 EMBETSMANNSKOMITEEN – ARENA FOR FAGLIGE DISKUSJONER

Embetsmannskomiteen for regionalpolitikk (EK-R) har et faglig og administrativt ansvar for regionalsektorens aktiviteter i nært samarbeid med Nordisk Ministerråds sekretariat. Formannskapet i EK-R roterer mellom landene. Formannskapet setter dagsorden og legger til rette for et godt samarbeid på de ulike arenaene.

Embetsmannskomiteen er et forum for faglig diskusjon og erfaringsutveksling som er med på å danne grunnlaget for policyutvikling i hvert enkelt land. EK-R følger opp gjennomføringen av samarbeidsprogrammet og tar imot resultatene fra programaktiviteten.

I programperioden 2009-2012 etablerte EK-R følgende fire arbeidsgrupper for å forsterke samarbeidet om policyutvikling, kunnskapsutvikling og erfaringsutveksling:

- Nordiske byregioners rolle i regionalpolitikken
- Landsbyutvikling sett i et bredt perspektiv
- Globalisering og grenseoverskridende samarbeid
- Tredje generasjons regionalpolitikk

Arbeidsgruppene har fungert etter hensikten. De har bidratt til konkret og nyttig erfaringsutveksling og har vært med på å løfte de nordiske perspektivene innen politikkområdet. For programperioden 2013-2016 vil det derfor bli etablert tilsvarende arbeidsgrupper for hvert av de tre satsingsområdene for den nye perioden.

En egen arbeidsgruppe har fulgt opp regionalpolitiske tema i EU og diskutert EU/EØS-relaterte spørsmål, slik som støtte til landenes arbeid med regelverk og nasjonale posisjoner. Dette samarbeidet vil bli videreført.

4.3 GRENSEREGIONENE – INFRASTRUKTUR FOR PRAKTISK SAMARBEID

Praktisk grenseoverskridende samarbeid har alltid stått sentralt i det regionalpolitiske samarbeidet. Det grenseregionale og lokale utviklingssamarbeidet i Norden består av flere elementer:

- Den nordiske institusjonen NORA (Nordisk Atlantsamarbejde), som arbeider i Færøyene, Grønland, Island, Nord-Norge og Vest-Norge.
- Økonomisk støtte til grensekomiteer som arbeider i grenseområder mellom Danmark, Finland, Norge og Sverige.
- Støtte til integrasjonsarbeidet gjennom StatNord, et samarbeid der de nordiske landenes statistikkmyndigheter deltar ved å produsere og analysere grenseoverskridende statistikk.
- Vestnordenfondet, som primært yter lån til foretak i Færøyene og

Grønland. NMR utpeker revisorer og beslutter om endringer i vedtektene.

Mange av grenseregionene har lange samarbeidstradisjoner, for eksempel kan samarbeidet i ARKO og Nordkalotten dateres helt tilbake til 1967. Målet for den nordiske støtten til grenseregionene er:

- Utnytte muligheter og redusere hindringer som skapes av at det finnes riksgrenser innenfor en funksjonelt sammenhengende region.
- Støtte utvikling, innovasjon og vekst i et bærekraftperspektiv.

NORA og grensekomiteene arbeider blant annet med å utvikle konkurransekraft i næringslivet i grenseregionene, identifisere og bryte ned grensehindre i bred forstand, utvikle bærekraftige og klimavennlige miljø- og energiløsninger og utvikle infrastruktur/kommunikasjoner.

Gjennom finsk og svensk EU-medlemskap fra 1995 har ressursene for grenseregionalt samarbeid blitt mangedoblet. I sin tid var etableringen av de nordiske grenseregionene og støtten fra Nordisk Ministerråd et avgjørende grunnlag for den geografiske avgrensningen og organiseringen av EUs deltakelse i det grenseregionale samarbeidet i Norden. Det nordiske samarbeidet bidro dermed til å løse ut vesentlig mer ressurser enn man tidligere selv hadde lagt inn. I 2010 utgjorde NMR-midlene i sum om lag 6 % av omsetningen i grensekomiteene, men med store variasjoner mellom dem.

Grensekomiteene samler lokale og regionale aktører og bringer inn ideer, nettverk samt økonomiske ressurser til det grenseregionale samarbeidet. Ministerrådet legger vekt på den lokale og regionale forankringen av arbeidet. Ministerrådet ønsker fortsatt å bidra til at det finnes lokale samarbeidsorganer der det grenseoverskridende samarbeidet forankres, planlegges og gjennomføres. Grensekomiteene utgjør den institusjonelle infrastrukturen for det lokale samarbeidet, og det er i kraft av dette at Nordisk Ministerråd fortsatt ønsker å støtte dem økonomisk. Det vil i løpet av den kommende samarbeidsperioden bli utarbeidet nye kriterier for tildeling av slik støtte.

Nordisk Ministerråd vil også i fortsettelsen legge til rette for systematisk og kontinuerlig erfaringsutveksling og felles kunnskapsoppbygging mellom grenseregionene. Her vil NMRs sekretariat være en viktig aktør.

Innenfor budsjettrammene for grenseregionalt samarbeid vil Ministerrådet bidra til driften av den felles nordiske grenseregionale statistikkdatabasen StatNord.

Nordisk Ministerråd vil ta initiativ til en gjennomgang av Vestnordenfondet, med sikte på å få mer ut av fondets ressurser.

NORA, Vestnordenfondet og Nordkalottrådet og andre relevante grensekomiteer vil bli invitert til å delta i arbeidet med å utvikle regionale framtidsbilder for bærekraftig næringsutvikling i Arktis.

4.4 NORDREGIO – KUNNSKAPSNAVET

Nordregio ble etablert av Nordisk Ministerråd i 1997 og har i dag om lag 30 ansatte. Instituttet ledes av et styre og det inngås rammekontrakter med NMR som styrer både institusjonen og det faglige innholdet. Nordisk Ministerråd har de senere år vært oppdragsgiver for om lag 50 % av virksomheten ved Nordregio.

Nordregio er en nordisk FoU-institusjon som utvikler og formidler relevant kunnskap overfor myndigheter innen regional utvikling og planlegging i Norden. Nordregio arbeider for å bli det ledende senteret for forskning og målrettet utvikling innen fagområdet i Europa. Nordregio vil være en av de

viktigste aktørene i gjennomføringen av dette samarbeidsprogrammet, i nært samarbeid med Embetsmannskomiteen for regionalpolitikk. Nordregios europeiske nettverk vil utnyttes i arbeidet med innsatsområdene.

Nordregio har de senere år disponertstore deler av embetsmannskomiteens prosjektmidler og er en faglig rådgiver som leverer innspill og konkrete prosjektforslag til EK-R. Nordisk Ministerråd ønsker at Nordregio fokuserer enda sterkere på policy-relevant kunnskapsproduksjon og formidling. En videreutvikling av rollen som arbeidsgruppesekretariat, rådgiver og formidler overfor EK-R vil bidra til dette.

4.5 NMRs SEKRETARIAT – EN STØTTESPILLER FOR GJENNOMFØRING AV PROGRAMMET

Nordisk Ministerråds sekretariat i København har, i samarbeid med formannskapet, ansvaret for saksforberedelsen til møter i Ministerrådet og Embetsmannskomiteen.

Sekretariatet er en faglig støttespiller for landene og har også ansvar for økonomiforvaltning og koordinering med andre sektorer i NMR. Sekretariatet kan også ta nye initiativ og fremme saker for formannskapet/embetsmannskomiteene.

4.6 SAMARBEID MED ANDRE AKTØRER

Det regionalpolitiske samarbeidet har sterke koblinger til andre deler av det nordiske samarbeidet, spesielt når det gjelder de store fellesinitiativene innen for eksempel globalisering, bærekraftig utvikling, grønn vekst og velferdsområdet.

Norden har i mange år hatt et velutviklet samarbeid med organisasjoner som dekker andre geografiske områder. Gjennom det grenseregionale samarbeidet er det etablert god kontakt med Skottland, de baltiske landene, Nordvest-Russland og Barentsregionen. Organisasjoner som Arktisk Råd, Europarådet og OECD har betydning for utviklingen av den nordlige regionen av Europa. EU har utarbeidet en Østersjøstrategi og en politikk for den nordlige dimensjonen, og spesielt i Østersjøregionen er det et stort antall organisasjoner. Regionalsektoren vil også i den kommende programperioden søke å komplettere dette samarbeidet ved å tilføre analyser av utviklingen i vår del av verden.

5 ØKONOMISKE KONSEKVENSER

De økonomiske ressursene som stilles til rådighet for det nordiske regionalpolitiske samarbeidet vil bli prioritert til gjennomføringen av dette programmet. Programmet er ambisiøst, og Ministerrådet vil søke samarbeid med andre for å få det gjennomført i hele sin bredde.

Regionalministrene ønsker å bidra til et godt samarbeid mellom fagsektorene i NMR, nasjonale myndigheter, samt regionale og lokale organer.